Maria VÂTCĂ
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Obiceiuri la naştere în Valea Almăjului, jud. Caraş-Severin

Abstract: (Birth customs in Almăj Valley, Caraş-Severin County) The aim of this study is to discuss several aspects regarding the customs and practices seen at the birth of a child, referring to Almăj Valley, Caraş-Severin County. Foretime, this important event in human life was preceded by specific prohibitions for the young mother and involved rituals and traditions strictly respected and transmitted to one generation to another. After having a baby, there were a series of required practices in the traditional Almăj, which were followed by a specific party – baptism –, which implied certain representative stages. In addition, we will highlight the role of the young mother, but also the role of two another important characters – the godmother and the accoucheuse –, among the following key-moments: first bath of the newborn, the acts with magical value for the expulsion of evil spirits, taming the fates, preparations for the baptism, the successive stages belonging to the day of "Christianization", gifts to the newborn, along with some texts involved in the remembered habit. We will also consider a series of symbolic elements drawn from the practices in question: candle, mirror, basil, flowers, incense, garlic, hoop, wheat berries, etc. Despite the fact that, in the last century, customs practiced before the birth of a child and also the subsequent ones knew a special ampleness, at present most faded or are partially practiced, in Almăj they have taken over various practices characteristic of other areas or modern cultures.

Keywords: birth, baptism, custom, traditional culture, Almăj Valley

Rezumat: Lucrarea de faţă îşi propune să ia în discuţie câteva aspecte referitoare la obiceiurile şi manifestările întâlnite la naşterea unui copil, cu referire la Valea Almăjului, judeţul Caraş-Severin. Odinioară, acest eveniment marcant din viaţa unei familii era precedat de anumite interdicţii pentru tânăra mamă şi implica ritualuri sau datini respectate cu stricteţe şi transmise de la o generaţie la alta. După naşterea unui copil, în Almăjul tradiţional, existau o serie de practici cu caracter obligatoriu, ele fiind urmate de o petrecere specifică – *botezul*, care presupunea anumite etape reprezentative. Pe lângă aceasta, vom evidenţia rolul tinerei *mame*, dar şi al altor două personaje – *naşa* şi *moaşa* –, alături de următoarele momentele-cheie: prima baie a nou-născutului, actele cu valoare magică, destinate alungării spiritelor malefice, îmblânzirea ursitoarelor, pregătirile de botez, etapele succesive din ziua „încreştinării", darurile oferite nou-născutului, alături de câteva texte implicate în obiceiul amintit. De asemenea, vom avea în vedere o serie de elemente-simbol desprinse din practicile în discuţie: lumânarea, oglinda, busuiocul, florile, tămâia, usturoiul, colacul, boabele de grâu etc. Deşi în secolul trecut obiceiurile practicate înainte de naşterea unui copil, precum şi cele ulterioare ei cunoşteau o amploare deosebită, la ora actuală majoritatea s-au estompat ori sunt practicate parţial, în Ţara Almăjului fiind preluate diverse practici caracteristice altor zone sau culturi moderne.

Cuvinte-cheie: naştere, botez, obicei, cultură tradiţională, Valea Almăjului

Naşterea, nunta şi înmormântarea reprezintă momentele cele mai importante ce marchează existenţa omului; acest fapt a determinat ca, în cultura tradiţională, ele să cunoască o serie de obiceiuri, ritualuri sau manifestări în cadrul cărora, de regulă, era implicată întreaga comunitate.

BDD-A26657 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:16 UTC)

Deoarece practicile respective s-au transmis din generaţie în generaţie, ele au dezvoltat unele particularităţi specifice unei anumite perioade de timp sau unor localităţi, fiind mult simplificate de-a lungul vremii. De aceea, în continuare ne vom referi la câteva obiceiuri legate de naştere în Valea Almăjului, aşa cum au fost practicate şi consemnate în secolul trecut, dar şi în zilele noastre.

În Almăj exista obiceiul ca femeia care simţea că va deveni mamă să coase „o brăcire, într-o îndoitură, o bucată de zahăr, o oglindă, un ban curat, o floare, un fir de usturoi, o bucată de fier", toate acestea fiind purtate până când năştea. Fiecare element simboliza caracteristicile pe care mama dorea să le aibă copilul: frumos – oglinda, bogat – banul, gingaş – floarea, tare – fierul, dulce – zahărul. Când se năştea, moaşa desfăcea toate acestea şi le punea în apa din prima baie, împreună cu molitvă, lapte dulce, un ban nou, flori culese de mamă încă din timpul sarcinii şi o pană de gâscă (să nu fie somnoros, ci harnic) (***, 2003, 98).

În perioada sarcinii, există o serie de interdicţii pentru femeie, care, dacă nu vor fi ţinute, vor avea consecinţe negative asupra copilului: astfel, mama nu are voie să fure, să ascundă vreun lucru (copilul rămânea cu semn), să se mire, să-şi pună şalul de lână după cap, să pună „motca" în jurul gâtului „că-ş faśe băiatu cu buricu după cap", să ţină foarfeci în poală („să faśe sup limbă broască"), nu trebuia să lovească cu piciorul într-o pisică sau într-un câine, nu avea voie să se uite la cai „pînă să mîndzăsc", altfel purta copilul „mai mult dă cît s-ar cădźa". De asemenea, se ferea să treacă peste picioarele cuiva, căci altfel copilul va semăna cu acela, să se certe cu cineva (copilul va fi rău) ori să privească la oameni cu defecte fizice; în acest ultim caz mama trebuia să gândească astfel: „Iei să fie ca iei, şî śe-i in mińi să fie curat" (Petrovici 1935, 46-47)[1].

O altă interdicţie, întâlnită sporadic, este aceea de a nu participa la înmormântări decât dacă cel decedat era rudă apropiată. În acest caz, ca nou-născutul să fie ferit de spiritele rele şi să trăiască (Surulescu 2005, 18), viitoarea mamă trebuia să poarte pe mână sau pe degetul inelar o aţă roşie şi să gândească: „Mortu să fie galbin, şî śe-i în ćińi [în ea – n.n.] să fie roşu, curat" (Petrovici 1935, 47).

Înainte de naştere, femeile în vârstă cunoşteau o serie de practici de ghicire a ce va fi viitorul nou-născut: băiat sau fată. Astfel, tânăra mamă trebuia să arate mâinile sau i se punea sare în cap fără să ştie acest lucru, iar gesturile pe care le făcea dezvăluiau sexul viitorului copil (dacă ridica mâna în sus, involuntar, era băiat, iar dacă punea mâinile în „vale" era fată) (Surulescu 2005, 17). Aceste semne erau valabile doar în primele luni de sarcină, apoi previziunile se orientau în funcţie de poziţia sau de forma sarcinii („Dacă-i sarśina dźinainći şî-i la driapta, însamnă fişior, şî dacă porţ mai mult dźinapoi, aia-i fată" – Petrovici 1935, 46).

Odinioară, când apăreau durerile naşterii, pentru a naşte mai uşor, mama celei însărcinate ori o altă femeie lua un topor şi îl trecea „pră dupa-nśingătura muieri",

[1] Precizăm că, în transcrierea citatelor din această lucrare, am păstrat grafia originală, întrebuinţată de autor.

BDD-A26657 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:16 UTC)

rostind: „Dź-o fi fiśioriel, / Să iasă la toporăl”; apoi lua furca de tors şi o petrecea pe după brâu spunând: „Dź-o fi fićiță, / Să iasă la furkiță” (Petrovici 1935, 47). Acest fapt se petrecea de trei ori.

De regulă, la naştere asista şi naşa copilului, iar moaşa tăia ombilicul şi îi făcea prima baie nou-născutului. Odinioară, exista obiceiul ca ombilicul să fie tăiat pe un lemn de stejar, în scopul ca pruncul „să fie puternic şi falnic precum stejarul”. După acest „ritual”, moaşa îl stropea pe micuţ cu apă rece „pentru a fi vioi şi harnic în viaţă” (Surulescu 2005, 18) şi pentru a nu fi friguros, abia apoi îl scălda în apă caldă. După cum am menționat, în prima apă în care era scăldat nou-născutul se puneau flori culese de mamă în timpul sarcinii „să fie frumos şi lapte dulce să fie curat”. Se mai puneau următoarele lucruri: o pană de gâscă – pentru a fi uşor şi bun la lucru, un ban – pentru a fi bogat, un ou – pentru a fi ferit de rele, uneori busuioc şi se spunea: „Cum nu să prindźi rălili dźi uou şi dźi bań, aşa să nu să prindă dźi băiat. Cum i floaria dźi frumoasă şi dźi dragă la toată lumia, aşa să fie băiatu mieu” (Petrovici 1935, 47). Apa se arunca într-un loc curat şi ferit: la rădăcina unui copac sau a viţei-de-vie, pentru a creşte înalt, frumos, puternic.

La capul pătuţului se aşezau, într-o bucată de pânză („râză”), boabe de grâu, bani, usturoi, sare, tămâie, o bucată de fier şi de marmură, pentru a fi ferit de rele.

La trei zile după naştere exista un ritual de „îmblânzire” a ursitoarelor: pe un „măsai” alb (față de masă) sau pe un scaun acoperit cu pânză albă (***, 2003, 99) erau aşezaţi trei colaci (pâine sau turte din aluat nedospit, unse cu miere de albine, în care era înfiptă câte o lumânare) – pentru cele trei ursitoare – şi sare. La Gârbovăţ, turtele se înconjurau cu „brăciri” luate de la moaşă şi se punea şi un vas de pământ cu apă. Acestea rămâneau pe masă toată noaptea. A doua zi, cele trei turte le erau dăruite la trei băieţi ori fete, în funcţie de sexul nou-născutului. Ceea ce visa mama în noaptea aceea prevestea soarta copilului, ursita (Surulescu 2005, 18-19).

În unele locuri, tot a treia zi după naştere, seara se puneau pe masă cămaşa tatălui, trei lumânări, trei colaci şi un pahar cu apă; copilul era îmbrăcat în alb, dar îi era lăsată mâna dreaptă afară. Ce se visa în acea noapte arăta destinul celui mic (Petrovici 1935, 48).

Când părinţii mergeau să invite naşul la botez, îi dăruiau pâine, brânză şi un ştergar. În trecut, naşul era cel care îi dădea şi numele copilului (***, 2003, 99).

Odinioară, copilul era botezat la şapte (opt) zile de la naştere sau cât mai repede cu putinţă. Până în ziua botezului el nu trebuia lăsat singur niciodată, iar în apropierea lui se punea obligatoriu un cuţit sau un briceag pentru a fi ferit de duhurile rele. După botez, copilul putea rămâne şi singur fiindcă era „păzit” de Dumnezeu.

La Gârbovăţ, înainte de plecarea la biserică, nou-născutul era scăldat în apă şi lapte dulce, în care se puneau busuioc, petale de flori, monede şi o oglindă. Aceasta semnifica faptul că micuţul ce se va creştina după ce se va îmbăia în toate acestea va fi în viaţă dulce ca laptele, frumos ca florile, curat ca oglinda şi chibzuit (Surulescu 2005, 20).

BDD-A26657 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:16 UTC)

În ziua botezului, moaşa nu mânca nimic până după slujba de botez, pentru a fi ferit copilul de dureri de dinţi (de măsele). În timpul slujbei, mama rămânea acasă sau nu intra în biserică. Dacă cel mic era băiat, ea lucra simbolic ceva caracteristic bărbaţilor – tăia lemne, săpa, cosea iarba, dansa (pentru a fi vesel), punea mâna pe plug, îngrijea animalele, iar dacă era fată, spăla, mătura, cosea, ţesea, călca haine, îşi tăia unghiile, îmbrăca haine frumoase, făcea un lucru de mână, se spăla, cânta sau dansa – toate acestea pentru ca nou-născutul să fie harnic, deprins cu munca. Există locuri în care ambii părinţi rămâneau acasă: dacă e băiat, atunci tatăl va lucra ceva în gospodărie, iar dacă era fată, mama era cea care simboliza prin muncă ce-şi dorea să devină fiica. Lucrurile făcute de părinţi vor „influenţa" viitorul copilului: va fi harnic, îi vor plăcea curăţenia, cântecul, jocul.

La biserică, nou-născutul era dus de moaşă, iar naşa ducea lumânarea; la întoarcerea acasă, rolurile se inversau.

După slujbă, copilul era adus de moaşă şi primit de tatăl său pe geam, acesta din urmă răsplătind-o pe moaşă cu o bucată de pâine cu sare, din care ea gusta, rostind: „Să fie în sănătatea celui botezat!" ori „Să ajungi om mare şi să fii respectat!". În unele locuri, după ce era luat în casă, copilul se aşeza sub masă, apoi trebuia să aleagă dintr-o serie de obiecte; în funcţie de ce alegea, aşa va fi în viaţă: va fi harnic, va fi învăţat. La Şopotu-Vechi, moaşa dădea copilul pe geam tatălui, iar acesta îl punea pe masă rostind: „Să ajungi om mare şi să fii respectat" (Boldea, Doclin, Cruceanu 1998, 71-74).

Odinioară, dacă se năştea un băiat, iar familia dorea ca următorul copil să fie fată, atunci, când se întorceau de la slujba de botez, nou-născutul era băgat pe fereastră şi scos pe uşă. Dacă era fată şi doreau băiat după ea, atunci se tăia „cîta dîm buric şî-l dă la un răţoń să-l mănînśe". Moaşei şi naşului le era dăruită câte o „cîrpă" (basma); când o primeau, li se turna apă pe mâini, iar ei se ştergeau cu basmaua (Petrovici 1935, 46 şi 48).

În ziua botezului, familia organiza masa festivă. Înainte de a începe aceasta, moaşa aducea leagănul cu copilul în faţa naşului, rostind: „Am o mlădiţă de prun, / Dar numele nu vi-l spun; / Eu vă rog să mi-l ghiciţi / Şi îndată să-l plătiţi" (Surulescu 2005, 21). După acest moment, naşul oferea cadourile pregătite (bani, obiecte, îmbrăcăminte), apoi dăruiau, pe rând, moaşa, rudele, prietenii şi toţi invitaţii. Masa nu se începea până ce naşul nu rostea rugăciunea *Tatăl nostru*, după care îi făcea urări copilului încreştinat. Ca feluri de mâncare, se serveau: aperitiv, supă de pasăre, „salme" (sarmale), friptură la cuptor, prăjituri şi cozonac, iar ca băutură – „răchie", vin şi, în anii din urmă, sucuri.

La Dalboşeţ se obişnuia ca părinţii nou-născutului să meargă vinerea înaintea botezului la naşi pentru a-i anunţa, ducându-le pâine. După slujba de la biserică se mergea cu muzica la casa naşilor, care veneau însoţiţi de daruri puse pe prăjini pentru copilul botezat, până la locul unde se ţinea ospăţul (Boldea, Doclin, Cruceanu 1998, 72).

BDD-A26657 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:16 UTC)

Mai existau o serie de obiceiuri care erau respectate cu strictețe în trecut: băiatului mic unghiile i se rupeau cu dinții, apoi erau scuipate în sân și nu se aruncau până împlinea un an. La fel, copilul nu se tundea până trecea primul an. Aceste două lucruri se țineau pentru ca cel mic să nu devină hoț.

În unele locuri li se ducea cinste nașilor și moașei și la șase săptămâni, iar moașa primea daruri timp de un an, la „dzîle marĭ" sau chiar până împlinea copilul cinci-șase ani. De regulă, mama copilului duce moașei „creț ońu": un colac mare, brânză, pui sau găină friptă, „o lopăćiță, o litră dă răkie, ș-atunś un táier dă melșpáis, prăjîturi, șî mieră". Toate acestea erau date în sănătatea copilului, iar moașa îi oferea și ea celui mic jucării sau îmbrăcăminte (Petrovici 1935, 49).

Dacă o familie avea mai mulți băieți care mureau, iar apoi se năștea din nou băiat și trăia, i se punea cercel în ureche sau numele fratelui mai mare decedat, el fiind „dupa pirít (pierit)". Tot în acest caz, copilul era înfășurat și pus singur în mijlocul drumului, iar mama se ascundea. Oricine trecea pe drum (bărbat sau femeie) îl lua în brațe, apoi era chemat de mamă în casă și îl punea să-l „scalde", devendind astfel „moașă sau moșóń" (Petrovici 1935, 49).

Copiii mici, pentru a nu pleca din curte ori spre a fi feriți de lucruri rele, erau speriați cu „popa" care tăia limba, cu „coșăriu", cu o „lăiață" care „će ia-n torbă", cu tatăl care „će bagă-m podrúm", că vor fi mâncați de șerpi ori că vine „morońu", „bîja" ori „bîju" (Petrovici 1935, 49).

Aşa cum am arătat mai sus, manifestările şi momentele specifice naşterii şi botezului unui copil, definitorii pentru comunitatea tradiţională din Almăj erau ample şi variate, cuprinzând o serie de elemente-simbol (*lumânarea*, *colacul*, *banul*, *oglinda*, *floarea* etc.), implicate şi în alte obiceiuri legate de viaţa omului (nunta, înmormântarea) sau în cele ale vieţii de familie (de exemplu, praznicul casei). La ora actuală, în urma cercetărilor întreprinse în localităţile din zonă, s-a constatat că majoritatea lor s-au estompat ori sunt practicate parţial, naşterea şi petrecerile de botez în Almăj preluând diverse practici caracteristice altor zone sau culturi moderne. Referitor la textele întrebuinţate cu aceste prilejuri, ele sunt prezente mai mult la nivel spectacular, ocazional, majoritatea au dispărut aproape în totalitate, fiind cunoscute doar de persoanele în vârstă.

Referinţe bibliografice

***, 2003. *Ţara Almăjului: cercetări monografice realizate de echipa Institutului Social Banat-Crişana în anul 1939*. Ediţie îngrijită de Ion Marin Almăjan. Timişoara: Editura Mirton.

Boldea, Velişcu Ion, Doclin, Octavian, Cruceanu, Ada D. 1998. *Valea Almăjului – tradiţii, ritualuri şi obiceiuri populare*. Reşiţa: Editura Modus P.H.

Petrovici, Emil. 1935. *Folklor din Valea Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor", III, p. 25-157.

Surulescu, Sofilica. 2005. *Proiect – dezvoltare rurală. Tema: obiceiuri, tradiţii, legi şi cutume în satul Gârbovăţ, judeţul Caraş-Severin.* Timişoara: Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară a Banatului (manuscris).

BDD-A26657 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:16 UTC)